

KARADENİZ

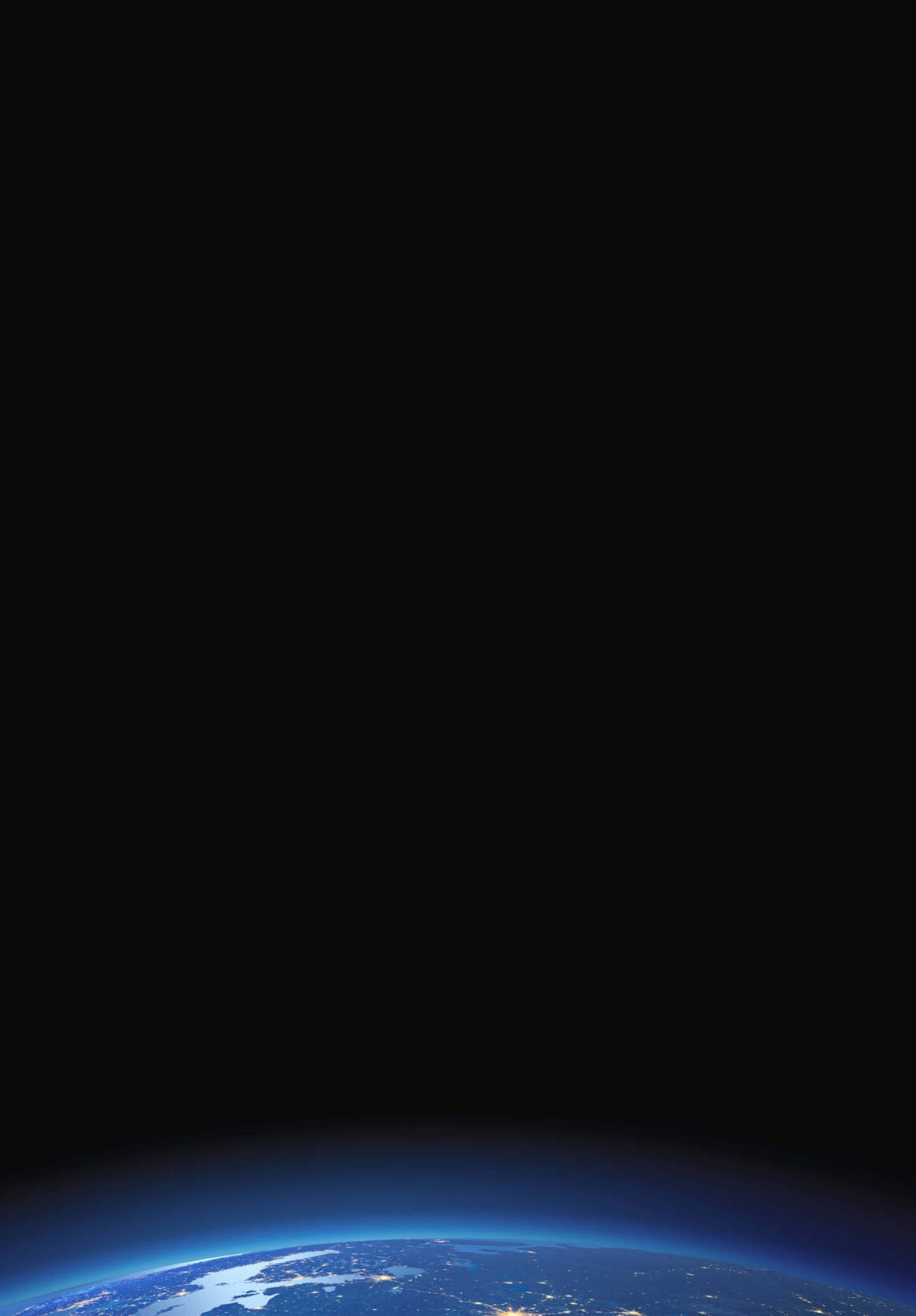
2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editör
ÖZGÜR TÜFEKÇİ

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

KARADENİZ: 2020 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 1

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-35-3

© 2021 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Temmuz 2021, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yasaından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editör: Özgür Tüfekçi

İçindekiler

TAKDİM 8

1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2020 Görünümü

Çok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020 13

RUKİYE PATAN ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020 51

HÜLYA KINIK

İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan:
2020 78

VAHİT GÜNTAY

Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020 108

DİLEK KARADENİZ TOPAL

Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020 143

HASAN YILMAZ

Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova:
2020 182

SELİM KURT

Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020 208

EDA TUTAK

Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020 243

YAŞAR SARI

Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020..... 290

ADNAN SEYAZ

Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020..... 320

ŞEYMA KALYONCU

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Trump Giderken Amerika Birleşik Devletleri'nin Karadeniz Politikası: 2020 354

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020 385

PELİN ÇOLAK ve CEREN HAKYEMEZ

Geniş Karadeniz Havzası'nda Çin'in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020..... 412

MÜGE YÜCE

Avrupa Birliği'nin Geniş Karadeniz Havzası'na Yönelik Politikaları: 2020 439

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve ÖZGÜR TÜFEKÇİ

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınıraşan Sorunlar

Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye'nin Jeopolitik Mücadelesi 476

RAHMAN DAĞ

Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası'nda Göç ... 498

İSMAİL KÖSE

“Kanal İstanbul” Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine
Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme 523

BÜLENT ŞENER

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 551

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında
Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri..... 595

NİSA ERDEM

2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri 625

AHMET ATEŞ

Karadeniz ve Küreselleşme 650

BÜŞRA YILMAZ ve MURAT ÇEMREK

Geniş Karadeniz Bölgesi'nde Entegrasyon Hareketleri ve
Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış 678

BAYRAM GÜNGÖR

YAZARLAR 714

TAKDİM

Karadeniz: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın hayatına başladığı bu ilk çalışmayla küresel ve bölgesel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olmayı amaçlamaktadır.

Kısa zamanda yoğun bir çalışma ve emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan elinizdeki eserin bilgi ağırlıklı olması hedeflenirken, yazarların yapmış olduğu analizler okuyucunun takdirine bırakılmıştır. Bu noktada birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümleri kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2020’de Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta yirmi bir makale yer almaktadır. Üç bölümünden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2020 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan ve Özgür Tüfekçi’nin Türkiye’nin pandemi koşulları altında 2020 yılında geirmış olduğu süreçleri ele aldığı “ok Yönlü Dış Politika Arayışında Türkiye: 2020” başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık “Karabağ Savaşı ile Yeniden Dirilen Azerbaycan: 2020”; Vahit

Güntay “İç Sorunlar ve Çözüm Arayışları İçinde Bulgaristan: 2020”; Dilek Karadeniz Topal “Var Olma Mücadelesi İçinde Ermenistan: 2020”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020”; Selim Kurt “Doğu ile Batı Arasında Yönünü Arayan Moldova: 2020”; Eda Tutak “Pandemi ve Seçim Kıskaçında Romanya: 2020”; Yaşar Sarı “Bölgesel Mücadelenin Küresel Aktörü Rusya: 2020”; Adnan Seyaz “Reform Arayışının Gölgesinde Ukrayna: 2020”; Şeyma Kalyoncu “Müzmin Sorunlar Sarmalında Yunanistan: 2020” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Trump Giderken: Amerika Birleşik Devletleri’nin Karadeniz Politikası, 2020”; Pelin Çolak ve Ceren Hakyemez’in “NATO ve Geniş Karadeniz Havzası: 2020”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Çin’in Yeniden Konumlanma Stratejisi: 2020”; ve Fevzi Kırbaşoğlu ve Özgür Tüfekçi’nin “Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası’na Yönelik Politikaları: 2020” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Rahman Dağ “Ukrayna ve Suriye Krizlerinin Kesişimi: Rusya ve Türkiye’nin Jeopolitik Mücadelesi”; İsmail Köse “Soğuk Savaş Sonrasında Karadeniz Havzası’nda Göç”; Bülent Şener “‘Kanal İstanbul’ Projesinin Montrö Boğazlar Rejimine Olası Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Nisa Erdem “Çevresel Sorunlar Bağlamında Karadeniz Havzasında Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası İş Birlikleri”; Ahmet Ateş “2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri”; Büşra Yılmaz ve Murat Çemrek “Karadeniz ve Küreselleşme”; Bayram Güngör “Geniş Karadeniz Bölgesi’nde Entegrasyon Hareketleri ve Güç Mücadelesi: Jeoekonomik Bakış” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

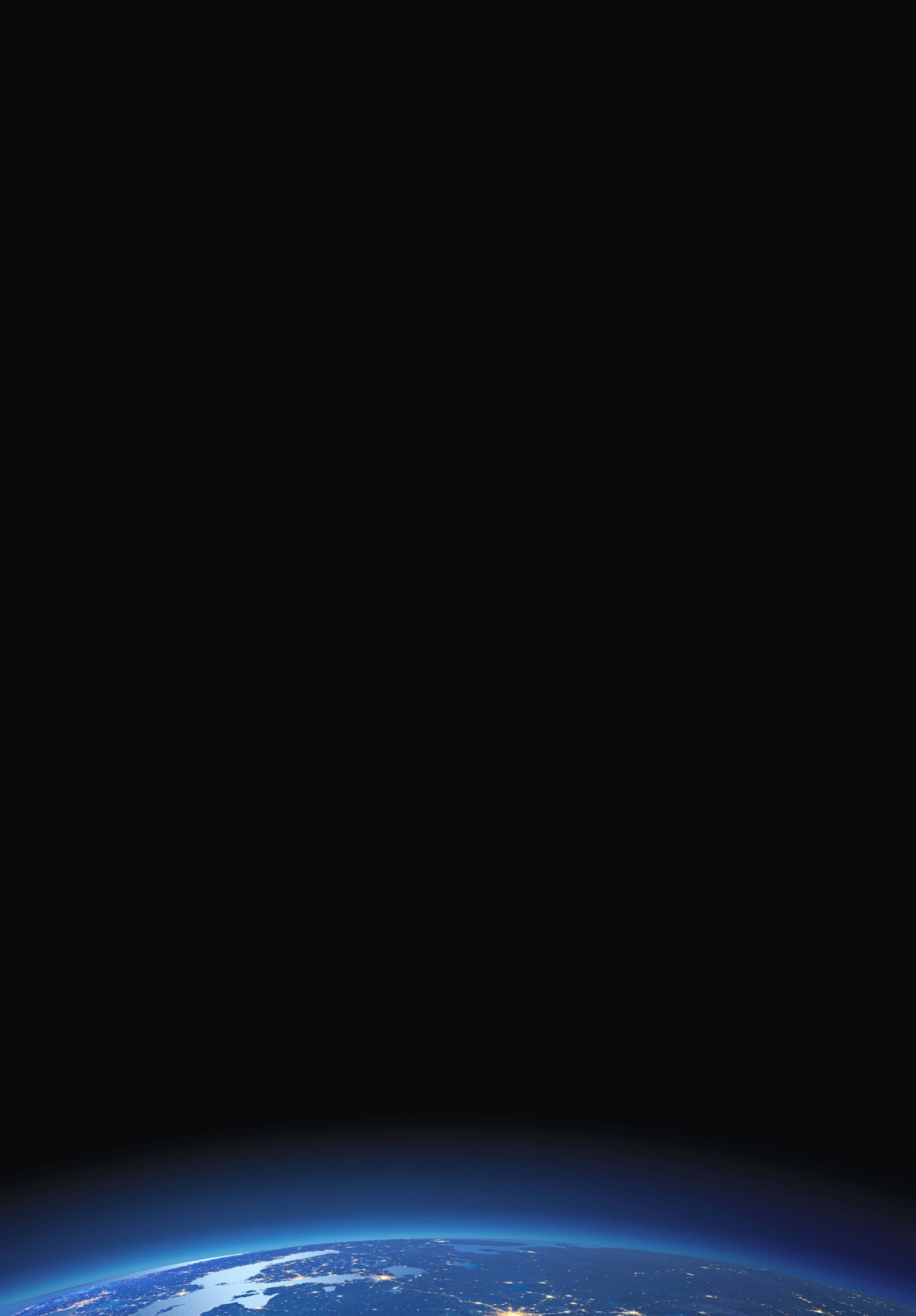
Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederim.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü
Trabzon - Nisan 2021

Uluslararası
Aktörler ve Geniş
Karadeniz
Havzası

2. BÖLÜM

GENİŞ KARADENİZ HAVZASI'NDA ÇİN'İN YENİDEN KONUMLANMA STRATEJİSİ: 2020

Müge Yüce

[Dr., Atatürk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Giriş

Karadeniz havzasında son yirmi yılda ortaya çıkan gelişmeler, küresel güç dengesinde yaşanan değişimin bölgesel dinamikler üzerindeki etkisini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda bölgede ortaya çıkan stratejik yeniden yapılanma süreci, yalnızca bölgenin iç dinamikleri açısından değil küresel güç dağılımında meydana gelen değişimler üzerinden yorumlanmaya ihtiyaç duymaktadır.

Uluslararası ekonomik ve siyasi sistemde yüksek ihracat rakamları, artan doğrudan yatırım ve dış yardım miktarları, bölgesel ve uluslararası örgütlere etkin katılımı ile istikrarlı bir yükseliş gösteren Çin, küresel güç dağılımındaki değişimin belirleyici aktörlerinden birisi olarak ön plana çıkmıştır. Çin'in ekonomik olarak ön plana çıkması, Pekin yönetiminin geleneksel dış politika etki alanlarının da genişletilmesini zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluğun bir sonucu olarak Çin, kendisine uzak coğrafyalarda ve tarihsel ilişkilerinin zayıf olduğu bölgelerde giderek daha etkin ve aktif bir politika izlemeye başlamıştır (Blanchard, 2020: 44).

Pekin yönetiminin geleneksel etki alanı dışında kalan bölgelerden birisi olarak Geniş Karadeniz Havzası, Çin'in son yıllarda giderek etkisini artırdığı bölgelerden birisi haline gelmiştir. Çin'in bölgedeki artan etkisi, Karadeniz kıyısı ve

çevresindeki ülkelerin Çin ile doğrudan bağlantılarından ziyade Pekin'in Orta ve Batı Asya politikalarının bir uzantısı olarak belirmektedir.

Nitekim Çin'i Orta ve Batı Asya üzerinden Avrupa ile bağlantılı hale getiren tarihî İpek Yolu'nu yeniden canlandırmayı hedef edinen Kuşak Yol İnisyatifi (KYİ), Geniş Karadeniz Havzası'ndaki ülkeleri Çin için önemli hale getirmiştir. Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Xi Jinping tarafından 2013 yılında ilan edildikten sonra dünya tarihinin en büyük jeo-politik bağlantı projesi olduğu kabul edilen KYİ, Pekin yönetiminin Geniş Karadeniz Havzası'na yönelik dış politikasını yeniden şekillendiren belirleyici bir faktör haline gelmiştir. Bu sebeple Geniş Karadeniz Havzası'nı içine alan coğrafyada meydana gelen gelişmeler ve Çin'in tutumu detaylı şekilde incelendiğinde Pekin yönetiminin temel stratejisinin "dış politikada süreklilik ve değişim unsurlarını dengelemek" olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Çin'in bölgeye yönelik dış politikası, geniş kapsamlı bir bakış açısı ile bütünsel olarak ele alındığında Pekin'in Geniş Karadeniz Havzası'nda yer alan ülkeler ile ilişkilerinin diğer bölgelere oranla daha az gelişmiş olduğu fark edilmektedir. Bunun önemli bir sebebi, bölgenin Doğu-Batı rekabetinin yaşandığı bir coğrafya olması ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Rusya'nın bu coğrafya üzerinde belirli etki alanlarına sahip olmalarıdır (Weitz, 2020). 2008 Güney Osetya ve 2014 Kırım krizlerinin de işaret ettiği gibi bölgede geleneksel olarak etki sahibi olan ABD, Rusya ve Avrupa Birliği (AB), bölgede güçlerini yeniden konumlandırmaya çalışmaktadırlar.

2014 Kırım Krizi sonrasında Rusya ile Çin arasında gözlemlenen yakınlaşmanın stratejik boyutu, 2020 yılında yeniden gündeme gelen Dağlık Karabağ sorununda Çin yönetiminin belirlediği duruşun temel zeminini oluşturmaktadır. Dağlık Karabağ'da Azerbaycan ve Ermenistan

tarafından öne sürölen egemenlik hakları ile sorunun uzun süredir çözümlenemeyen karmaşık yapısı, Güney Kafkasya ve Batı Asya coğrafyasını lojistik ve ulaştırma projelerinin merkezine yerleştiren Çin için önemli bir engel teşkil etmektedir. 2019 ve 2020 yıllarında Azerbaycan ve Ermenistan'a yatırımlarını sürdüren Çin yönetimi için Dağlık Karabağ, dış politikadaki geleneksel ilkeler ile duruma özgü esnekliğin dengelenmesini gerektiren özgün bir sorun alanı oluşturmaktadır. Nitekim 2020 yılının son aylarında gerilimin giderek tırmandığı çatışma sürecinde Çin yönetimi yalnızca Azerbaycan ve Ermenistan ile ikili ilişkilerini değil Rusya, İran ve Türkiye gibi bölgesel güçlerin soruna yönelik tutumlarını da göz önünde bulundurmak zorunda kalmıştır.

Böyle bir küresel atmosfer içerisinde ekonomik, siyasi ve kültürel bir güç merkezi olarak yükselmeye devam eden Çin'in Geniş Karadeniz Havzası'nda nasıl bir politika izleyeceği önemli soru işaretlerinden birisi olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim kurulduğu tarihten itibaren Çin yönetiminin resmî dış politika söylemleri süreklilik göstermiş, Çin Komünist Partisi (ÇKP) yönetimi "egemenliğe saygı" ve "iç işlerine karışmama" ilkelerini dış politikasının temeli olarak belirlemiştir (Zhang, 2014: 18). Bu ilkelere dayanan Çin dış politikasının, bölgesel krizlerde nasıl bir strateji belirleyeceği ve bu stratejiyi hangi söylemler üzerinden meşrulaştıracığı ise Çin dış politikası çalışmalarının dinamik bir araştırma alanını oluşturmuştur.

Bu gelişmeler ışığında bu çalışmada, Çin yönetiminin Geniş Karadeniz Havzası'nda meydana gelen gelişmeler karşısında nasıl bir dış politika stratejisi izlediği ve bu dış politikanın belirlenmesinde etkili temel faktörlerin neler olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmada öncelikle bölgenin stratejik ve ekonomik açıdan Çin yönetimi için taşıdığı önem incelenmiş, daha sonra Çin'in bölgeye yönelik dış politika araçları ile Kırım krizindeki tutumu analiz edilmiştir.

Geniş Karadeniz Havzası'nın Çin Dış Politikası için Önemi

2014 yılında Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Çin'in dış politikasını küresel ve bölgesel sorunların çözümü ile yabancı ülkelerdeki Çin vatandaşlarının haklarının korunması gibi alanlarda Çin'in daha önemli bir rol oynamasını gerektirecek "aktif dış politika" olarak tanımlamıştır.

Çin yönetimi bu resmî açıklamayı yapmadan önce 2012 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile 16+1 İş Birliği mekanizmasını, 2013 yılında ise toplamda 60'dan fazla ülkeyi kapsayan Kuşak Yol İnisiyatifini ilan etmiştir. Çin'in geleneksel olarak etkin olduğu Doğu ve Güney Asya'nın dışında Avrupa, Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkaslar'da etkinliğini artırmaya yönelik bu girişimleri, birçok Batılı uzman tarafından "Çin tehdidi" ve hegemonya söylemlerinin haklı gerekçesi olarak sunulmuştur (Clarke, 2017: 72).

Bununla birlikte Çin yönetimi küresel sistem içerisinde kendisine yönelik artan "Çin tehdidi" söylemlerini, Çin dış politikasının temel prensiplerine bağlılığını dile getirerek etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. Nitekim 1949 yılındaki kuruluşundan bugüne kadar Çin dış politikası, önemli reform dönemleri geçirmiş olmakla birlikte benimsemiş olduğu temel ilkelere önemli ölçüde bağlılık göstermiştir. Egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı, iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda temeline dayanan bu ilkeler bütünü 1950'li yıllardan bugüne kadar temel alınmaya devam etmiştir. Çin'in dış politikasının belirlenmesinde birinci derecede önemli olan Çin merkezli dünya görüşü, uluslararası sistemin tarihsel gelişimi içerisindeki sürekliliğe vurgu yapmakta ve Çin'in konumunu da bu süreklilik içerisinde açıklamaktadır (Agnew, 2010: 573).

Çin dış politikasında bu temel ilkelere bağlılık devam ederken ortaya çıkan yenilik, özellikle Çin anakarasına uzak olduğu kabul edilen bölgeler için etki doğurmaktadır. 2013 ve 2014 yıllarında ortaya konulan hedeflere göre Çin yönetimi, daha önceden uzak saydığı bölgelerde daha etkin olmayı ve bu kapsamda Ortadoğu, Afrika, Avrupa ve Latin Amerika'da yeni açılımlar yapacağını vurgulamıştır. Tüm bu açılımları yaparken Çin dış politikasında belirgin olan en önemli husus, Pekin'in kendine özgü stratejik yol haritasının kısa dönemli refleksif tepkiler vermek yerine statüko içinde uzun dönemli dnşmmn esas alınmış olmasıdır (Davutoğlu, 2020:179).

Bu yeni vizyon çerçevesinde Çin'in Karadeniz ve Geniş Karadeniz Havzası'ndaki çıkarları, Pekin tarafından Orta Asya, Kafkaslar, Ortadoğu ve Avrupa'da izlenen dış politikanın doğal bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır (Safranchuk ve Denisov, 2020: 20). Çin'in geniş kapsamlı dış politik atılımları göz önünde bulundurulduğunda Geniş Karadeniz Havzası sahip olduğu stratejik coğrafi konumu ve büyük g politikalarında önemli bir rekabet alanı olması gibi iki temel özelliği ile Çin yönetimi için önemi artan bir bölge haline gelmiştir.

Stratejik Coğrafi Konumu:

Güney Kafkasya, Doğu Avrupa, Rusya ve Türkiye'yi içine alan Geniş Karadeniz Havzası, tarih boyunca küresel sistemde etkin olmak isteyen büyük glerin temel rekabet alanları içerisinde olmuştur. Sahip olduğu enerji kaynakları ve enerji nakil hatları üzerindeki önemli konumu sebebi ile bölge, son rnekleri 2008 Güney Osetya ve 2014 Kırım krizlerinde grldğu gibi 21. Yüzyılda da Rusya, ABD ve AB gibi temel aktörlerin g rekabetlerine sahne olmaya devam etmektedir.

Küresel enerji nakil hatları için önem taşıyan bölge, küresel enerji tüketiminde birinci sıraya yerleşen Çin için enerji arzından ziyade küresel nihai ürün tedarik zincirindeki konumu üzerinden önem taşımaktadır. Nitekim bölgenin Çin

için önemli çıkar alanlarından birisi haline gelmesi 2013 yılında ilan edilen KYİ kapsamındaki ekonomik koridorların güvenliği ile başlamıştır.

Çin Komünist Partisi'nin en güçlü liderlerinden birisi olduğu kabul edilen Xi Jinping'in 2013 yılında ilan etmiş olduğu Kuşak Yol İnisiyatifi, Geniş Karadeniz Havzası'nı Çin için Batı Asya ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya açılan bir ulaştırma hattı olarak öncelikli bölgelerden birisi haline getirmiştir. KYİ kapsamında üstlenilen projeler ve ulaştırma hatları kapsamında Çin yönetimi ve Çinli şirketler Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Türkiye, Bulgaristan, Ukrayna, Moldova, Romanya gibi Karadeniz havzası içerisinde yer alan tüm ülkeler ile iş birliği anlaşmaları imzalamıştır (OECD, 2018: 9).

Çin'in küresel politikada etkisini artırmak istediğine ve Çinli liderlerin 2050'de bir süper güç haline getirmek istediğine yönelik resmî söylemleri göz önünde bulundurulduğunda Karadeniz'in ve çevresindeki ülkelerin Çin için önemlerinin giderek artan bir seyir izleyeceği şüphesizdir. Ancak, küresel sistemdeki etkisini artırırken "büyük güçler ile karşı karşıya gelmeme" ve "hegemonya kurmaktan kaçınma" yönünde ihtiyatlı davranan Çin için Geniş Karadeniz Havzası Rusya, ABD ve AB'nin temel çıkarları ile çatışma riski barındıran bir bölgedir. Bu sebeple bölgenin stratejik konumu, Çin'in büyük güçler ile karşı karşıya gelmeme politikasına zarar vermediği ölçüde bir etki alanı oluşturacaktır.

Büyük Güç Politikaları:

Avrupa, Asya ve Afrika arasında bağlantı sağlayan bir bölge olarak Karadeniz Bölgesi, küresel süper güçler açısından ticari ve jeopolitik etki için rekabet edilecek merkezî bir bölge konumundadır (Okano-Heijmans, 2018: 1). 2014 yılında yaşanan Kırım Krizi de Karadeniz'in büyük güçlerin bir rekabet

alanı olmaya başladığı gerçeğini ortaya çıkarması açısından önemlidir (Safranchuk ve Denisov, 2020: 23).

Bu açıdan Çin, Ortadoğu ve Balkanlar'da olduğu gibi Karadeniz havzasını da büyük güçler ile ilişkilerini yeniden belirleyebileceği bir “yeniden konumlanma” alanı olarak görmektedir. Çin, büyük güçler ile doğrudan karşı karşıya gelmemekle birlikte Rusya ve ABD'nin geleneksel olarak etkili olduğu bölgelere nc bir g olarak girme yönünde politikalar izlemekte ve yumuşak güç unsurları ile etki alanını genişletmeye çalışmaktadır (Shambaugh, 2015: 99).

Çin'in bu politikasında etkili olan en önemli faktörlerden bir tanesi ABD yönetiminin 2011 yılında başlatmış olduğu Asia Pivot politikasıdır. Çin'in Asya&Pasifik bölgesinde artan etkisine karşı geliştirilen bu politika ancak bölgesel hegemonya ve g dengesi dinamikleri üzerinden anlaşılabilir bir nitelik göstermektedir (Ikenberry, 2014: 55). Bu politika ile ABD, Çin'in giderek etkisini artırdığı Asya&Pasifik bölgesinde Çin'i dengeleyerek bölgede hegemon g olmasını engellemeyi amaçlamaktadır. ABD yönetiminin Çin'i Asya-Pasifik bölgesinde dengelemeye yönelik adımları karşısında Çin yönetimi “Batı'ya yürüyüş” (*marching westward*) politikası ile etkinlik alanını genişletme politikası izlemektedir. “Batıya yürüyüş” politikası, ABD'nin Çin'i çevreleme çabaları karşısında daha dengeli bir Çin-ABD ilişkisi kurabilmek ve bu ilişkiyi karşılıklı güven temelinde sürdürebilmek misyonu ile oluşturulmuş bir stratejidir (Jisi, 2014: 129).

Bu stratejinin AB ve NATO'nun genişleme abaları, Rusya'nın bu çabalara karşı kendi nüfuz alanını kaybetmeme yönündeki politikaları ile eř zamanlı olarak ortaya konması, Çin'in “Batı'ya yürüyüş” politikasının büyük güçler ile ilişkilerin yeniden düzenlenmesi hedefi kapsamında oluşturulan bir strateji olduğuna da işaret etmektedir. Bu strateji kapsamında Çin yönetimi Geniş Karadeniz Havzası'ndaki bölgesel dış

politikasını hangi araçlar üzerinden sürdürdüğü bu politikanın gelecekte nasıl bir şekil alacağını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Geniş Karadeniz Havzasında Çin'in Temel Dış Politika Aracı olarak 17+1 Platformu ve Kuşak Yol İnisiyatifi

Çin'in ekonomik ve siyasi alanlarında olduğu gibi modern dönem dış politikasında da 1978'de Deng Xiaoping tarafından başlatılan "reform ve dışa açılım" politikaları ile önemli bir kırılma noktası yaşanmıştır. Bu politikaların bir sonucu olarak Çin, 1949-1978 yılları arasında benimsemiş olduğu farklı siyasi sistem ve ideolojiye sahip ülkeler ile arasına "sınır koyma" politikasından uzaklaşmış ve küresel sistem ile bütünleşme çabalarını başlatmıştır (Karaca ve Yüce, 2020: 277).

1990'lı yıllar boyunca istikrarlı bir ekonomik yükseliş gösteren Çin, 2000'li yıllardan itibaren küresel sistemde belirleyici bir güç merkezi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Nitekim 2000'li yıllarla birlikte Çin ekonomik, sosyal ve askerî gücündeki gelişme ve güçlenmeyle bağlantılı olarak yeni bir dış politika izlemeye başlamıştır (Fidan, 2012: 147). Bugün Çin dış politikasının temel öncelikleri ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini sağlayacak barışçıl bir çevre ile Komünist Parti rejiminin meşruiyetini sağlayacak kalkınmayı sağlamaktır. Bu öncelikler doğrultusunda Çin, doğrudan bir savaş ve kriz içerisinde yer almaktan kaçınmakla birlikte, jeopolitik önemi yüksek bölgelerde "büyük güç" statüsünü kazanmak için iddialı adımlar atmaktan da çekinmemektedir.

17+1 İş Birliği Mekanizması:

2011 yılında kararlaştırılan ve 2012 yılında resmî olarak ilan edilen 16+1 Mekanizması, Çin ile 16 Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki karşılıklı ticaret ve iş birliğinin

güçlendirilmesi amacı ile kurulmuştur (Liu, 2019: 92). 2019 yılına kadar 16 Avrupa ülkesi ile yürütülen iş birliği süreci, 2019 yılında bu mekanizmaya Yunanistan'ın da katılması ile 17+1 olarak anılmaya başlamıştır. Geniş Karadeniz Havzası'nın önemli bir bileşeni olan Yunanistan'ın bu platforma davet edilmesi Çin'in bölgeye yönelik politikası için stratejik bir öneme sahiptir (Kavalski, 2019a).

Çoğunlukla Sovyetler Birliği döneminin sosyalist ekonomik yapılanmasından piyasa ekonomisine geçiş süreci yaşayan 17+1 üyesi ülkeler tarih, nüfus, büyüklük ve kurumsal gelişmişlik ölçütleri açısından birbirinden oldukça farklı heterojen bir yapı sergilemektedirler (Richet, 2019: 156). Bu üyelerden 12 tanesi AB üyesi iken diğer 5 tanesi AB üyeliğine sahip olmayan ülkelerdir. Bu kapsamda 17+1 mekanizmasının kapsadığı bölge geleneksel olarak ABD-NATO, AB ve Rusya'nın güç mücadelesi yürüttüğü ve bu sebeple bölge ülkelerinin kimlik tanımlamalarında üç farklı güç merkezinin belirleyici bir unsur olduğu kabul edilmektedir. Ancak 17+1 mekanizması ile Çin'in bölgeye girmesi, bölge ülkelerinin kendilerini tanımlama sürecinde artık Çin'in de dördüncü bir sacayağı sunacağı şeklinde yorumlanmaktadır (Kavalski, 2019b: 412).

Harita 1. 17+1 İnisiyatifi Üyesi Ülkeler

Kaynak: EU-China Commission EUCNC, <https://eu-cnc.org/business/the-17-1-initiative>

Çin'in Karadeniz'e kıyısı olan Avrupa ülkeleri ile geliştirdiği en önemli dış politika araçlarının başında gelen 17+1 mekanizması kapsamında Çin, üye ülkelerin tamamı ile ilişkilerini geliştirmiştir. 17+1 İş Birliği mekanizması kapsamında kurulan sektörel birliklerden Tarım Teşvik Birliği'nin genel merkezi Bulgaristan'da oluşturulmuş, Enerji İş Birliği'nin genel merkezi ise Romanya'da kurulmuştur (Kavalski, 2019b: 409). Gelişen ilişkiler kapsamında Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısındaki Varna limanının altyapı inşasını Çin firmaları üstlenmiş ve Çin'in Shantou limanı ile Bulgaristan'ın Burgas Limanı iş birliği anlaşması imzalamışlardır.

Çin ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında gelişen ekonomik ve siyasi iş birliği süreci, Çin'in AB'yi bölmeye çalışmakla itham edilmesine ve 17+1 üyesi ülkelerin Avrupa'da Çin'in "Truva Atı" haline getirilmeye çalışıldığı yönünde kaygılara yol açmıştır. Nitekim Avrupa Komisyonu üyesi Johannes Hahn 2018 yılında, Batı'nın son dönemde Balkanlarda Rusya'nın faaliyetlerine odaklandığını ancak Çin'in mevcut yatırım ve projelerinin daha fazla kaygı uyandırması gerektiği yönünde bir açıklaması olmuştur (Heath ve Gray, 2018).

17+1 iş birliği mekanizması henüz ekonomik beklentileri karşılamasa da bu mekanizma, Çin'in bölgesel diplomasisi ve KYİ kapsamında geliştirdiği bölgesel iş birliklerinin önemli bir laboratuvarı olarak görülmektedir (Vangeli, 2018: 680). Dahası 17+1 Mekanizması kapsamında geliştirilen iş birlikleri, Çin'in ekonomik yetkinliğini mevcut norm ve kurallara karşı çıkmak üzere kullanma kapasitesini gösteren bir atılım haline gelmeye başlamıştır (Kavalski, 2019b: 406).

17+1 iş birliği mekanizması 2012 yılında ilan edilmiş olmakla birlikte bu mekanizma, 2013 yılında ilan edilen KYİ'nin Avrupa'da başarılı olabildiğinin en temel parçası olarak görölmektedir (Liu, 2019: 91). Karadeniz, Kuşak Yol İnisyatifi kapsamında oluşturulması planlanan ulaştırma ve nakil hatlarının güvenceye alınması açısından stratejik bir öneme sahiptir. Bu sebeple Çin ve 17+1 üyesi ölkeler arasında 2016 yılında imzalanan Riga İş Birliği Yönergesi (Riga Guideline Cooperation)'nde Karadeniz liman bölgeleri iş birliği sürecine dahil edilmiştir (Safranchuk ve Denisov, 2020: 20). 17+1 Mekanizması içerisinde yer alan Orta ve Doğu Avrupa ölkeleri, KYİ kapsamında planlanan deniz ipek yolu ve ekonomik koridorların giriş noktasında konumlanan bir bölgedir. Özellikle Çin'in COSCO (China Ocean Shipping Company) şirketinin Yunanistan'ın Pire Limanı'ndaki hisselerin çoğunluğunu satın alması ile bölge ölkeleri KYİ'nin başarıya ulaştırılmasında stratejik bir önem kazanmıştır (Kavalski, 2019b: 411).

Kuşak ve Yol İnisyatifi:

Kuşak ve Yol İnisyatifi içerisine dahil olan öлке ve projelerin detaylı listesine ilişkin resmî bir yayın bulunmamakla birlikte KYİ yüksek hızlı tren yolları, otobanlar, hava ve deniz limanları, enerji nakil hatları, petrol ve doğal gaz boru hatları ve telekomünikasyon ağları gibi büyük altyapı yatırımları içermektedir. Bu kapsamda ayrıca Özel Ekonomik Bölgeler (Special Economic Zones) ve sanayi parkları ile bu alanlarda büyük imalat merkezlerinin kurulması planlanmaktadır.

60'dan fazla öлкеyi içine alan KYİ, dünya nüfusunun yaklaşık %70'ini kapsayan bir bölgede ve 6 trilyon dolarlık maliyete sahip bir projedir (Cau, 2018: 40). Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarındaki ölkeleri kapsayan KYİ'nin en önemli stratejik noktalarından birisi de geniş Karadeniz Havzası'nı içine alan bölgedeki liman ve durakları olacaktır. Geniş Karadeniz

Havzası içerisinde yer alan ülkeler, KYİ kapsamında geliştirilen Çin-Orta Asya-Batı Asya Koridoru planlaması içerisinde yer almaktadır. Bu koridorun oluşturulması ile Çin, Geniş Karadeniz Havzası'ndaki varlığını ve etki alanını artırmaktadır (FPRI, 2019: 2).

Çin'in Xian kentinden başlayarak Orta Asya ülkeleri üzerinden İran ve Türkiye'ye uzanması planlanan bu hattın Azerbaycan, Gürcistan ve Rusya üzerinden geçerek Ukrayna'ya ulaşan bir hat ile desteklenmesi planlar arasındadır. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru, Geniş Karadeniz Havzası içerisinde yer alan Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Moldova'yı kapsamakta; Ukrayna ve Rusya ise Çin-Moğolistan-Rusya hattı üzerinden projeye katılmaktadırlar (OECD, 2018). KYİ kapsamında Çin, 2017'de Moldova ile 2018'de Ukrayna ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) görüşmelerini başlatmış, Azerbaycan ve Ermenistan ile ticaretini artırmış, Türkiye ve Ukrayna'da birçok alt yapı projesi üstlenmiştir.

Tablo.1 Geniş Karadeniz Havzası Ülkelerinin İthalatında En Fazla Paya Sahip Üç Ülke (2018)

Ülke	Toplam İthalatında ilk 3 Ülkenin Payları		
Azerbaycan	Rusya %16,44	Türkiye %13,76	Çin % 10,44
Bulgaristan	Almanya %12,37	Rusya %9,72	İtalya %7,54
Ermenistan	Rusya %25,97	Çin %13,63	İran %5,55
Gürcistan	Türkiye %16,12	Rusya %10,23	Çin %9,13
Moldova	Romanya %14,54	Rusya %12,51	Çin %10,42
Romanya	Almanya %20,46	İtalya %9,38	Macaristan %6,86
Rusya	Çin %21,74	Almanya %10,62	Belarus %5,37

Türkiye	Rusya %9,86	Çin %9,29	Almanya %9,15
Ukrayna	Rusya %7,72	Polonya %6,88	İtalya %5,55

Kaynak: *Dünya Ticaret Örgütü,*
https://wits.worldbank.org/countrystats.aspx?lang=en *(erişim tarihi:*
05.01.2020)

Yukarıdaki tabloda Çin'in Geniş Karadeniz Havzası'nda yer alan ülkelerin ithalat partnerleri arasındaki yeri gösterilmiştir. Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna hariç olmak üzere diğer tüm ülkelerin ithalat partnerleri arasında Çin, ilk üç sırada yer almıştır. Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna'nın en çok ithalat yaptığı ülkeler AB bölgesi ve Rusya olmakla birlikte, Çin bu ülkeler ile karşılıklı dış ticaretini önemli ölçüde artırmıştır. Çin'in Geniş Karadeniz Havzası ülkelerine yönelik ihracatını artırması, 2012'de kurulan 17+1 mekanizması ve KYİ kapsamında geliştirilen ilişkiler sayesinde gerçekleşmiştir.

Bu kapsamda Çin, Gürcistan ile 2017 yılında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma sonrasında Çin, Gürcistan'ın Poti Limanı'nda yer alan Poti Endüstri Serbest Bölgesi'nin %75'ini satın almıştır (Bergmann, 2019). Gürcistan Milli Eğitim Bakanlığı ve Çin Büyükelçiliği arasında 2019 yılında imzalanan mutabakat anlaşması ile Çince'nin öğretilmesinin teşvik edilmesi amaçlanmış ve bu kapsamda Çince Gürcistan'da Rusça ve İngilizce'den sonra müfredat kapsamında öğretilen üçüncü yabancı dil olmuştur (Lambert, 2019). Çin'in Gürcistan Büyükelçisi Li Yan tarafından belirtildiği üzere 20'den fazla üniversitede yaklaşık 1000 öğrenci Çince derslerine kayıt olmuştur (Ivaniadze, 2020).

Çin ve Ermenistan, 2015 yılında KYİ kapsamında Mutabakat Anlaşması imzalamış ve bu gelişme sonrasında 2016 yılında Ermenistan, Şangay İşbirliği Örgütü diyalog partneri olmuş, 2017 yılında ise Asya Altyapı Yatırım Bankası'na üye olarak kabul edilmiştir (Yu, 2020). Çin ve Ermenistan arasındaki

karşılıklı ticaret 2011'de 169 milyon dolardan 2018 yılında 771 milyon dolara yükselmiştir (Hovhannisyan, 2019).

17+1 mekanizmasının üyesi olmayan Ukrayna, Çin'in Karadeniz bölge politikası ve daha geniş kapsamlı atılımları için stratejik önemde bir ülkedir. Bu kapsamda Ukrayna Ticaret ve Sanayi Odası 2018 yılında Kuşak Yol Ticaret ve Yatırım Teşvik Merkezi'ni Kiev merkezli olmak üzere kurmuştur (Xinhua, 2018). Bu tarihten sonra Çin-Ukrayna karşılıklı ticareti 2018 yılına göre %30.4 oranında artış göstererek 2019 yılında 12.79 milyar dolara ulaşmıştır (MFA, 2020). Bu gelişmelere paralel olarak Çin, 2018 yılında Ukrayna'nın Karadeniz kıyısındaki Chornomorsk limanında büyük bir inşa projesine başlamış, projeyi 11 ayda tamamlayarak 2019 yılında bitirmiştir (CTS, 2018). 2014 yılında gerçekleşen Kırım krizi sırasında Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin bozulması, Çin-Ukrayna ilişkilerinin geliştirilmesi için fırsat ve riskleri beraberinde getirmiş, Çin yönetimi Rusya'nın tepkisini çekmeden Ukrayna ile ilişkilerini geliştirmeyi başarmıştır.

Çin'in KYİ projesi, Geniş Karadeniz Havzası, Kafkaslar ve Ortadoğu politikalarının kesişim noktasında yer alan Türkiye, Çin için stratejik öneme sahip bir diğer ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda karşılıklı ticaret 2019 yılında 20 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Çin, Türkiye'de Kumport Limanı'nın %65 hissesini satın almış ve bu alımı farklı sektörlerdeki yatırımlar izlemiştir (Ekonomist, 2020).

2015 yılında Azerbaycan ile KYİ iş birliği mutabakatı imzalayan Çin, ülke ile ilişkilerini KYİ kapsamında geliştirmektedir. Bu proje kapsamında Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu projesinin tamamlanması ve Alat Limanı'na yapılan yatırımlar Azerbaycan'ın KYİ kapsamındaki stratejik önemini de artırmıştır (Calabrese, 2019). Pekin'de düzenlenen ikinci KYİ İş Birliği Forumu'na katılmak üzere 25-28 Nisan 2019 tarihleri arasında Çin'e giden İlham Aliyev'in bu ziyareti esnasında Çinli

şirketler ile Azerbaycan şirketleri arasında toplam değeri 821 milyon dolar olan on anlaşma imzalanmıştır (Huseynov, 2019).

Çin'in bölge ÷lkelerinin tamamı ile gerçekleştirmiş olduğu bu atılımlar, orta ve uzun vadede Pekin yönetiminin bölgedeki çıkarlarının artacağı ve bölgedeki istikrarsızlıklardan daha fazla etkileneceği anlamına gelmektedir. Bölge ÷lkelerinde yapmış olduğu yatırımlar, Çinli şirketler tarafından üstlenilen projeler ve bu ÷lkelerdeki Çin vatandaşlarının sayısının artmış olması, Pekin yönetimini bölgedeki gelişmelerin bir paydaşı haline getirmektedir. Bölge ile etkileşimi artmış olan Çin yönetiminin, geleneksel dış politika ilkeleri olan çatışmalarda taraf olmama ve iç işlerine karışmama unsurlarına bağlılık gösterip gösteremeyeceği ise önemli bir araştırma sorusu olarak belirlemektedir. Bu kapsamda 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile gelişen olaylar, bu araştırma sorusuna cevap olabilecek unsurları içinde barındıran bir nitelik göstermiştir. Çin dış politikasının temel ilkeleri ile çelişkili bir tutum sergilenmesi, iki büyük güç arasındaki güç mücadelesinin dengelenmeye çalışılması ve Çin'in tarihsel etki alanı dışında kalan bir bölgede ortaya çıkan krizden fayda sağlanması gibi önemli unsurları barındıran Kırım Krizi, Çin'in Karadeniz Havzası'nda yakın gelecekteki tutumunu göstermesi açısından incelenmesi gereken bir örnek olay oluşturmaktadır.

Rusya'nın Kırım İlhakı ve Çin'in Politikası

Rusya'nın 2014 yılının Şubat ve Mart aylarında Kırım'ı ilhak ederek Ukrayna i ve dış politikası üzerinde yeniden etkili bir güç haline gelme yönündeki agresif dış politikası, uluslararası alanda Soğuk Savaş sonrası düzen üzerine geniş çaplı bir tartışmayı başlatmıştır. Bu tartışmalar çoğunlukla Rusya'nın Batı hâkimiyetindeki yeni dünya düzenine karşı kendi nüfuz alanını korumaya çalıştığı ve özellikle NATO ve AB'nin genişleme stratejilerine karşı koymaya çalıştığı argümanları üzerine odaklanmıştır. 2014 Kırım ilhakı ile Rusya'nın

“dışlayıcı emperyalizm” (preclusive imperialism) uyguladığı ve Ukrayna’nın NATO’ya katılmasını engellemeyi amaçladığı kabul edilmiştir (Gardner, 2016: 491).

Kırım üzerindeki bu hamlesi ile Karadeniz’de mevcut hâkimiyetini pekiştiren Rusya, aynı zamanda Batı ile ilişkilerinde bir dönüm noktasının yaşanmasına ve Asya’ya dönerek (pivot to east) Çin ile ilişkilerinin yeniden tanımlanmasına da yol açan bir adım atmıştır (Biersack ve O’Lear, 2014: 260). Rusya’nın Asya’ya yakınlaşma politikası, yalnızca Rus dış politikası için değil Karadeniz kıyısında yer alan ülkeler ile bölgede etkisini artırmaya çalışan Çin için de önemli bir sürecin başlangıcı olmuştur. Nitekim sürdürülebilirliği konusunda önemli tartışmalara yol açan Asya’ya yönelme politikası Rus dış politikasının önemli bir bileşeni durumuna gelmiş ve bu politikada Çin, en öne çıkan partner olarak kabul edilmiştir (Tsvetov, 2016: 69).

Rusya’nın Kırım ilhakından sonra uluslararası çevre, Çin’in bu hamle karşısında nasıl bir tutum geliştireceğine odaklanmıştır. İthal enerjiye bağımlılık oranı %70’e yaklaşan Çin için Rusya’nın Kırım ilhakı, birbiri ile çelişen çıkarların dengelenmesi adına örnek olay teşkil etmiştir. Bu kapsamda Çin tarafından Kırım ilhakına karşı gösterilen ilk somut adım, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)’nin Mart ayında gerçekleştirilen iki oylamasında atılmıştır.

Kırım’ın Rusya ile birleşmesi yönünde 16 Mart 2014’te yapılan referandumdan bir gün önce, 15 Mart 2014’te BM Güvenlik Konseyi Kırım’ın Rusya ile birleşmesi kararının geçersiz olacağını ilan eden bir karar almış fakat Çin bu kararın alınması sırasında çekimser kalarak oy kullanmamıştır (Overland ve Kubayeva, 2018: 98-99). Mart ayının sonlarında yapılan ikinci BMGK toplantısında Kırım’ın uluslararası statüsünde yapılacak herhangi bir değişikliğin tanınmayacağı yönünde bir oylama yapılmış ve bir önceki ile aynı şekilde

Rusya kararı veto ederken Çin çekimser kalmıştır. Çin her iki oylamada da çekimser kalmasını başlıca üç gerekçe ile açıklamaktadır: (Zhang, 2015).

- Geçmişteki benzer referandumlarda Batı'nın çifte standart uygulaması
- Pekin tarafından "başka ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesi"ne gösterilen bağlılık
- Kırım sorununda tarihsel faktörlerin karmaşıklığı

Kırım'ın Rusya'ya katılması yönündeki referanduma Avrupa ülkelerinin karşı çıkması, Çin'de yayınlanan *People's Daily* tarafından "Batı ikiyüzlülüğü" olarak tanımlanmış ve daha önce Kosova'daki referandumu kabul eden ve kendi kaderini tayin hakkını savunan Batı'nın Ukrayna krizindeki tutumu eleştirilmiştir (People's Daily, 2014). Çin Dışışleri Bakanlığı ve Çin BM temsilcisi, bu oylamada çekimser kalma gerekçelerini yukarıdaki faktörlerle açıklamakla birlikte, BMGK kararlarının içeriğine ilişkin yorumlarda da bulunmuşlardır. Çin Dışışleri Bakanlığı sözcüsü Qin Gang, bu oylamada Çin'in çekimser kalmasının temel sebebini BM kararının tarafların karşı karşıya gelmesine yol açacak ve durumu daha da zorlaştıracak bir karar olması olarak açıklamıştır. Buna göre Çin, tarafların karşı karşıya gelmesini hiçbir zaman onaylamamakta ve Çin dış politikasının temel prensipleri olan "devlet egemenliği" ve "bağımsızlığa saygı" ilkesine göre hareket etmektedir (Qin, 2014). Nitekim Çin, kendi ülkesel bütünlüğüne yönelik Tibet, Sincan ve Tayvan gibi bölgelerden algıladığı tehdit sebebi ile Kırım örneğindeki gibi bir bağımsızlık bildirisini kabul etmemek yönünde tavır sergilemelidir. Etnik, dilsel veya kültürel ayrılıklara dayanan bir bağımsızlığın onaylanması Pekin için büyük bir iç tehdit olarak karşısına çıkma potansiyeli taşımaktadır (The Diplomat, 2014).

Aslında, Çin dış politikasının devlet egemenliği ve iç işlerine müdahale etmeme yönündeki prensiplerini göz önünde

bulunduran BMGK'nin diğer üyeleri (ABD, İngiltere, Fransa) Rusya'ya karşı alınacak kararlarda Çin'in kendi yanlarında yer almasını sağlayabileceklerini düşünmüşler ve bu konuda ikna çalışmalarında bulunmuşlardır. Bu kapsamda Çin'in 15 Mart tarihli oylamada veto hakkını kullanmaması ve oylamada çekimser kalması Pekin tarafından Moskova'nın ilhakının örtülü şekilde kınandığı ve bu çekimserliğin Batılı diplomatlar tarafından bir "zafer" olarak görüldüğü yorumlarına da yol açmıştır (Tiezzi, 2014).

Bununla birlikte, Rusya'nın Kırım ilhakı ile meydana gelen Batı ile ilişkilerindeki bozulmanın, Rusya'nın Asya ülkeleri ve özellikle Çin ile artan stratejik ilişkilerinin bir yansıması olduğu, bu sebeple Çin'in diğer büyük güçleri karşısına almadan Rusya'yı desteklemeye çalıştığı daha fazla kabul gören bir yaklaşım olmuştur (Mankoff, 2015: 67). Bu görüşü destekleyen en önemli argüman, Rusya'nın Kırım ilhakından yalnızca iki ay sonra gerçekleşen Rus-Çin enerji anlaşması ile ortaya çıkmıştır. Mayıs 2014'de Çin ve Rusya, Power of Siberia ismini taşıyan doğalgaz boru hattı konusunda yaklaşık değeri 400 milyar dolar olan doğal gaz boru hattı konusunda uzlaşmaya varmıştır. İki ülkenin bu anlaşmayı imzalaması, uluslararası çevrelerde Rusya'nın Kırım ilhakının Çin tarafından örtülü şekilde finanse edildiği şeklinde yorumlara yol açmıştır (Overland ve Kubayeva, 2018: 96).

Bu konuda yapılan analizlerden bir tanesi, Avrupa ve ABD tarafından Rusya'ya uygulanacak yaptırımlardan ve Kırım krizinden avantajlı çıkacak tek tarafın Çin olacağı yönündedir. Nitekim Batı ülkelerinin Rusya'dan enerji alımını durdurması, daha önce İran ve Kuzey Kore'de olduğu gibi Çin için avantajlı bir durum ortaya çıkartacak, Rus enerjisini alırken Çin'in pazarlık gücünü artıracaktır (Synovitz, 2014).

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in Karadeniz havzasının yakın geleceğini şekillendiren

Kırım Krizi'nde Çin dış politikasını tanımlayan en önemli özellik olan "esneklik" ve "şartlara uyum sağlama" stratejisi ile hareket ettiği görülmektedir. Tayvan, Tibet ve Sincan gibi bölgelerin ayrılıkçı taleplerini derinleştirecek olmasına rağmen Çin, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılık talebini meşru görerek Rusya'nın yanında yer almıştır. Rusya'nın yanında yer alırken Batılı büyük güçleri doğrudan karşısına almaktan kaçınan Çin, dış politika tarihine geçecek önemli bir dengeleme hareketinde bulunmuştur. Bu tutum ile Çin, Geniş Karadeniz Havzası'na henüz girmekte olan bir güç olarak 2012 ve 2013 yılında başlattığı inisiyatifleri Rusya'nın bölgesel hâkimiyeti altında gerçekleştireceği yönünde bir izlenim yaratmıştır.

Bu izlenimi haklı çıkartacak son gelişme, 2020 yılının son aylarında Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ sorununun yeniden gündeme gelmesi ile ortaya çıkmıştır. Çin'in 2014 Kırım Krizi ve takip eden dönemde izlediği dış politika, Dağlık Karabağ sorununda Rusya ile karşı karşıya gelmeme ilkesi üzerinden sürdürülmüştür. Azerbaycan'ın zaferi ile sonuçlanarak önemli bir tarihsel kırılma yaratan 2020 Dağlık Karabağ Savaşı'nın sonlanmasında Rusya'nın arabulucu rolünü üstlenmesi etkili olmuştur. Bununla birlikte Rus askerlerinin bölgede sınır güvenliğini korumak üzere konuşlanmış olması, Azerbaycan için uzun vadede bir egemenlik sorununu gündeme getirme potansiyeli taşımaktadır. Bölgedeki Rus hâkimiyetinin sert güç unsurlarına dayanması fakat Çin'in ikili ilişkilerini ticaret ve yatırımlar üzerine kurması Pekin için bölgede önemli bir manevra sahası oluşturmaktadır.

Bu kapsamda kendisini KYİ hattında stratejik bir bağlantı noktası olarak gören Azerbaycan, özellikle Dijital İpek Yolu inisiyatifinde trans-Avrasya iletişim ağının merkezinde yer almayı istemektedir. Azerbaycan yönetiminin bu vizyonu doğrultusunda 2019 yılı sonunda AzerTelekom ile China Telekom şirketleri bir iş birliği mutabakat anlaşması

imzalamıştır (Eurasianet, 2020). Azerbaycan ve Ermenistan'ın KYİ kapsamında kendilerine merkezî bir rol verilmesi yönündeki beklentileri, her iki ülkenin Çin yönetiminden bölgesel sorunlara daha aktif katılım beklemesine yol açmaktadır. Ancak, Azerbaycan-Ermenistan çatışması devam ederken 28 Eylül 2020 tarihinde Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Wang Wenbin, çatışmanın taraflarına sakin kalmalarını, gerilimi düşürmeyi tavsiye etmiş, bölgedeki barış ve huzurun tüm taraflara fayda sağlayacağını dile getirmiştir (FRMPRC, 2020). Bu açıklama ile Çin, 2013 yılından itibaren bölgesel dış politikasında benimsediği ilke ve hedefleri, 2020 yılında korumaya devam ettiğini göstermiştir.

Sonuç

Coğrafi konum, sahip olduğu enerji kaynakları ve küresel enerji transit hatlarının bağlantı noktasını oluşturması gibi özellikleri ile Geniş Karadeniz Havzası içine aldığı farklı etnik, tarihi, siyasi ve ekonomik yapıdaki devletler ile küresel politikayı etkileme kapasitesine sahip öne çıkan bir bölgedir.

ABD'nin NATO, Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği ve Rusya'nın Avrasya Ekonomik İş Birliği gibi örgütler üzerinden bölgeyi etki altına almaya çalışan politikaları tarihsel sürecin de gösterdiği gibi çatışmaktadır. Her üç gücün de bölgedeki siyasi amaçları, bölgenin çatışma ve istikrarsızlıktan kurtulmayan ve çatışma unsurlarının sürekli dinamik tutulduğu bir görünüm arz etmesine sebep olmaktadır. Son örnekleri 2008 Gürcistan, 2014 Kırım ve 2020 Dağlık Karabağ krizleri üzerinden gözlemlenebilen bu güç rekabeti, küresel ekonominin artan enerji talebi doğrultusunda gelecek yıllarda devam etme olasılığı taşımaktadır.

Bölgenin sahip olduğu stratejik, jeo-ekonomik ve siyasi fırsat ve riskler, küresel sistemin etkin bir gücü olma yönünde politikalar izleyen Çin için de göz önünde bulundurulması

gereken unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim geleneksel dış politika ilkeleri arasında “büyük güçler ile karşı karşıya gelmeme” ve “bölgesel çatışmalarda taraf tutmama” unsurlarına güçlü bir bağlılık gösteren Çin yönetimi, Geniş Karadeniz Havzası'nda etki sahibi güçler ile karşı karşıya gelmekten kaçınmayı öncelik olarak belirlemiştir. Bölge politikalarında AB, Rusya ve ABD ile doğrudan bir mücadele içerisine girmektense Çin, diğer bölgelerde olduğu gibi ilişkilerinin temelini kültürel ve ekonomik iş birliği çerçevesinde sürdürmeyi tercih etmektedir.

Bununla birlikte 2014 Kırım Krizi, Çin dış politikasının bölgesel işleyişi açısından önemli bir kırılma noktası yaratmıştır. Başka devletlerin iç işlerine karışmama ve toprak bütünlüğü konularını kırmızı çizgisi olarak benimseyen Çin yönetimi, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılma yönündeki kararını reddetmemiş, Rusya'nın Kırım'a müdahalesini ise kınamaktan çekinmiştir. Çin dış politikası için bir dönüm noktası olan bu politika, Çin'in bölgede Rusya ile karşı karşıya gelmeme politikasının birincil öncelikte olduğuna işaret etmektedir. Dahası, Çin bu kriz sırasında gösterdiği politik duruş ile Geniş Karadeniz Havzası'nda giderek kendi öz çıkarlarını takip eden etkili bir güç olmaya başladığını göstermiştir.

Bölgede yaşanan krizlerden sonra ekonomik ilişkilerini geliştiren Çin, bölge ülkelerinin dış ticaret partnerleri arasında ilk sıralara yerleşmiş ve bu ülkelerin en çok ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında çoğunlukla ilk üç arasında yer almıştır. Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan ve Türkiye gibi Karadeniz kıyısındaki önemli ülkelerden liman işletme hakları alan Çin yönetimi, KYİ kapsamında büyük projeler üstlenmiş, 17+1 mekanizması ile Avrupa içerisine girebilmiştir.

Tüm bu bölgesel dış politika unsurları Geniş Karadeniz Havzası'nın Çin için artık uzak ve önemsiz bir bölge olmaktan çıktığını göstermektedir. Bölge ülkelerinin yanı sıra bölgede

etkili olan büyük güçlerin de Çin'in bu atılımlarına yönelik kaygılarının artması, Pekin yönetiminin kısa vadede aşması gereken birtakım engellerle karşılaşma olasılığını güçlendirmektedir. Ancak, ABD'nin Asya'ya yönelme politikası, AB'nin Brexit ile başlayan bütünleşme karşıtı dinamikleri yönetme süreci ile Rusya'nın Suriye ve Karabağ gibi diğer bölgesel krizlere müdahil olması, Çin'in Geniş Karadeniz Havzası'nda oluşacak bir güç boşluğunu doldurması için avantaj sağlayacak gelişmelerdir.

Dahası 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemi sürecinde Çin, Avrupa ülkeleri arasında bir krize dönüşen maske ve aşı temininde önemli diplomatik adımlar atmıştır. Pandemi ile mücadele sürecinde AB'den yardım alamayan Avrupa ülkeleri ile iş birliği içerisinde kalmaya devam eden Çin, "maske diplomasisi" olarak adlandırılan girişimleri ile bölge ülkeleri nezdindeki imajını güçlendirmeye çalışmıştır. Benzer şekilde 2020 yılının son aylarında Dağlık Karabağ sorunu ile ortaya çıkan bölgesel istikrarsızlık sürecinde Çin yönetimi, Azerbaycan ve Ermenistan arasında taraf tutan bir görünüm arz etmekten özenle kaçınmış, Rusya'nın sorunun çözümü yönündeki aktif tutumunu desteklemiştir.

2000 yılı aşkın devlet geleneği bulunan ve bugün sürdürmüş olduğu dış politika ilkelerinin temellerini imparatorluk dönemine kadar geriye giden bir geçmişten alan Çin, Geniş Karadeniz Havzası'nda konumlanırken kendi hâkimiyet alanı olan Asya & Pasifik Bölgesi'ndeki üstünlüğünü korumayı temel alan bir yaklaşımı benimseyeceğini göstermektedir. Bu yaklaşım, çoğunlukla bölgede hâkim güçler ile karşı karşıya gelmeme fakat güç boşluğu oluşan alanlara ekonomik ve kültürel iş birliği kanalları ile nüfuz etme üzerinden sürdürülmektedir.

Kaynakça

- Agnew, J. (2010). "Emerging China and Critical Geopolitics: Between World Politics and Chinese Particularity", *Eurasian Geography and Economics*, 51(5), 569-582.
- Bergmann, S. (2019). "Armenia in the Belt and Road Initiative", <https://www.evnreport.com/economy/armenia-in-the-belt-and-road-initiative>, (erişim tarihi: 18.01.2021).
- Biersack, J. ve O'Lear, S. (2014). "The geopolitics of Russia's annexation of Crimea: narratives, identity, silences, and energy", *Eurasian Geography and Economics*, 55 (3), 247-269.
- Blanchard, J.M. F. (2020). "Keeping Current on the BRI in the Black Sea: Small Ripples, but no Big Waves", *A Sea Change?: China's Role in the Black Sea*, The Middle East Institute (MEI) Frontier Europe Initiative, Kasım 2020, <https://mei.edu/sites/default/files/2020-11/A%20Sea%20Change%3F-China%27s%20Role%20in%20the%20Black%20Sea.pdf>
- Calabrese, J. (2019). "Setting the Middle Corridor on track", Middle East Institute, November 18, 2019. (erişim tarihi: 19.01.2021).
- Cau, E. (2018). "Geopolitical Implications of the Belt and Road Initiative: The Backbone for a New World Order?", *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 4(1), pp. 39-105.
- Centre for Transport Strategies (CTS), "China-Based CHEC Begins Dredging in Chornomorsk Port", 10 August 2018, https://en.cfts.org.ua/news/china_based_chec_begins_dredging_in_chornomorsk_port, (erişim tarihi: 19.01.2021)
- Clarke, M. (2017). "The Belt and Road Initiative: China's New Grand Strategy?", *Asia Policy*, 24, 71-79.
- Davutoğlu, A. (2020). *Sistemik Deprem ve Dđnya Dđzeni*, Kđre Yayınları, İstanbul.

- Dünya Ticaret Örgütü,
<https://wits.worldbank.org/countrystats.aspx?lang=en>
(erişim tarihi: 05.01.2021)
- Ekonomist, “Çinliler Türkiye’de yatırım peşinde”, 8 Şubat 2020,
<https://www.ekonomist.com.tr/arastirmalar/cinliler-turkiyede-yatirim-pesinde.html>, (erişim tarihi: 19.01.2021).
- Eurasianet (2020). “How China gains from Armenia-Azerbaijan war”, Nima Khorrami, December 2, 2020,
<https://eurasianet.org/perspectives-how-china-gains-from-armenia-azerbaijan-war>, (erişim tarihi: 07.02.2021).
- Fidan, G. (2012). *Zamanın Yenemediği Ülke Çin*, Sinemis Yayınları, Ankara.
- Foreign Ministry of People’s Republic China (FRMPC) (2020). Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference, September 28, 2020,
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1819548.shtml, erişim tarihi: 07.02.2021).
- Foreign Policy Research Institute (FPRI) (2019). On the Fault Line: Georgian Relations with China and the West, *FPRI Black Sea Initiative*.
- Gardner, H. (2016). “The Russian annexation of Crimea: regional and global Ramifications”, *European Politics and Society*, 17 (4), 490–505.
- Jisi, W. (2014). “ ‘Marching Westwards’: The Rebalancing of China’s Geostrategy”, *The World in 2020 According to China : Chinese Foreign Policy Elites Discuss Emerging Trends in International Politics*, (Ed.) Shao Binhong, Brill Publications: London, 129-136.
- OECD, China's Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape, 2018.
- Qin G. (2014). “Foreign Ministry Spokesperson Qin Gang's Remarks on the UN Security Council's Vote on the Draft Resolution on the Referendum in Crimea”,

- <http://www.fmcoprc.gov.mo/eng/gsxwfb/fyrth/t1137754.htm>
- Karaca, R. K. ve Yüce, M. (2020). "Çin Merkezli Dünya Düzeni Anlayışını Belirleyen Jeopolitik Yaklaşımlar", *Jeopolitik Düşünce, Büyük Güçler ve Türkiye*, (Ed.) M. Cem Oğultürk ve Güngör Şahin, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Kavalski, E. (2019a). "China's "16+1" Is Dead? Long Live the "17+1.", *The Diplomat*, 29 Mart 2019.
- Kavalski, E. (2019b). "China in Central and Eastern Europe: the unintended effects of identity narratives", *Asia Europe Journal*, 17, 403-419.
- Heath, R. ve Gray, A. (2018). "Beware Chinese Trojan horses in the Balkans, EU warns", *Politico*, 27 July 2018, <https://www.politico.eu/article/johannes-hahn-beware-chinese-trojan-horses-in-the-balkans-eu-warns-enlargement-politico-podcast/>
- Hovhannisyan, A. (2019). "Armenian-Chinese relations", 22 May 2019, Orbeli Analytics Research Center, <https://orbeli.am/en/post/214/2019-05-22/Armenian-Chinese+relations>, (erişim tarihi: 18.01.2021).
- Huseynov, V. (2019). "Can China Broker the Resolution of the Armenia-Azerbaijan Conflict?", *The Diplomat*, 22 Haziran 2019.
- Ikenberry, G. J. (2014). "From Hegemony to the Balance of Power: The Rise of China and American Grand Strategy in East Asia", *International Journal of Korean Unification Studies*, 23 (2), 41-63.
- Indra, O. and Gulaikhan, K. (2018). "Did China Bankroll Russia's Annexation of Crimea? The Role of Sino-Russian Energy Relations", *Russia's Turn to the East, Domestic Policymaking and Regional Cooperation*, (Ed.) Helge Blakkisrud and Elana Wilson Rowe, 95-118, Palgrave Macmillan, Switzerland.
- Ivaniadze, M. (2020). "China's Activities in the South Caucasus", Rondeli Foundation,

- <https://www.gfsis.org/ge/publications/view/2879>,
(erişim tarihi: 18.01.2021).
- Lambert, M. E. (2019). "China takes it all in the Black Sea region", *New Eastern Europe*, February 19, 2019, <https://neweasterneurope.eu/2019/02/19/china-takes-it-all-in-the-black-sea-region/> (erişim tarihi: 18.01.2021).
- Liu, Z. (2019). "China's Investment in the Balkans under the Belt and Road Initiative: A Chinese Perspective", *Insight Turkey*, 21 (2), 91-105.
- Mankoff, J. (2015). "Russia's Asia Pivot: Confrontation or Cooperation?", *Asia Policy*, 19, 65-88.
- Ministry of Foreign Affairs (2020). "Trade and Economic Relations between Ukraine and China", <https://china.mfa.gov.ua/en/partnership/186-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>, (erişim tarihi: 19.01.2021)
- Okano-Heijmans M. (2018). "Promoting Sustainable Connectivity in the Balkans and Black Sea Region", Clingendael Institute, 1-11.
- People's Daily (2014). "Four lessons to be learned from the Ukraine crisis", Wang Yiwei, 19 Mart 2014, <http://en.people.cn/98649/8570918.html>
- Richet, X. (2019). "The Chinese presence on the periphery of Europe. The "17 + 1 Format" 1, The Trojan horse of China?", *Global Economic Observer*, 17 (1), 152-167.
- Shambaugh, D. (2015). "China's Soft-Power Push: The Search for Respect", *Foreign Affairs*, 94 (4), 99-107.
- Safranchuk, I. ve Denisov, I. (2020). "China and Russia in the Black Sea: Between Global Convergence and Regional Divergence", *A Sea Change?: China's Role in the Black Sea*, The Middle East Institute (MEI) Frontier Europe Initiative, Kasım 2020, <https://mei.edu/sites/default/files/2020->

- 11/A%20Sea%20Change%3F-China%27s%20Role
%20in%20the%20Black%20Sea.pdf
- Synovitz, R. (2014). "China Set to Gain from Most Outcomes in Crimea", 14 Mart 2014, Radio Free Europe Documents and Publications; Washington.
- Tiezzi, S. (2014). "China Reacts to the Crimea Referendum", *The Diplomat*, 18 Mart 2014.
- Tsvetov, A. (2016). "After Crimea: Southeast Asia in Russia's Foreign Policy Narrative", *Contemporary Southeast Asia*, 38 (1), 55-80.
- Xinhuanet, "Ukraine establishes center to promote Belt and Road trade, investment", 06.07.2018, [http://www.xinhuanet.com/english/2018-07/06/c_137304440 .htm](http://www.xinhuanet.com/english/2018-07/06/c_137304440.htm), (erişim tarihi: 19.01.2021).
- Vangeli, A. (2018). "Global China and Symbolic Power: The Case of 16 + 1 Cooperation", *Journal of Contemporary China*, 27:113, 674-687
- Weitz, R. (2020). "China and the Black Sea Region: A Bridge Too Far?", 16 Eylül 2020, Middle East Institute, <https://www.mei.edu/publications/china-and-black-sea-region-bridge-too-far>
- Yu, H. (2020). "Silk Road Pathways: The China-Central Asia-West Asia Economic Corridor", 13 Eylül 2020, Center for International Security and Strategy Tsinghua University, <http://ciss.tsinghua.edu.cn/info/OpinionsandInterviews/2138>
- Zhang, B. (2014). "Perspective Shifts during the Development of Chinese Diplomacy: From Revolution and Nationalism to Development and Globalization", *The World in 2020 According to China: Chinese Foreign Policy Elites Discuss Emerging Trends in International Politics*, (Ed.) Shao Binhong, Brill Publications: London, 13-33.
- Zhang, L. (2015). "Explaining China's Position on the Crimea Referendum", 01 Nisan 2015, Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy.